

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата економічних наук, доцента

Іринчиної Інни Борисівни

на дисертаційну роботу Михайленко Ольги Геннадіївни

**«Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами в досягненні
цілей сталого розвитку», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини**

1. Актуальність теми дослідження.

Усвідомленню проблематики асиметрії глобального торговельно-економічного розвитку сприяє обрана Михайленко О.Г. тема дисертаційного дослідження. Впорядкування міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами, безумовно, сприятиме формуванню засад сталого розвитку глобальної торговельної системи з її, на сьогодні, протиріччями при досягненні цілей прибуткового розвитку суб'єктів ринку с/г продукції, держав – в рамках необхідності забезпечення національних економічних інтересів, споживача с/г продукції, в основі інтересів якого - безпека життєдіяльності. Чисельність населення планети невинно збільшується й актуалізується проблема вибору: кількість чи якість. Усунення проблем із продовольчою безпекою, з'ясування якісних стандартів, які не на перешкоді кількості, яка повинна вирішити проблеми голоду, проте, є запорукою забезпечення екологічно безпечного, сталого економічного розвитку держав глобальної торговельної системи, сприятиме трансформації Світу.

На сьогодні, світовий ринок с/г продукції включає суб'єктів з майже як 200 національних економік, які значно відрізняються рівнем економічного, фінансового, технологічного, інформаційного, інноваційного тощо розвитку, та, врешті решт, спеціалізацією на світовому ринку с/г товарів. Проте, всі вони в основі свого розвитку та виробництва мають протиріччя індустріального та

якісного порядку. Ринок с/г товарів визнано як один з найбільших загроз екологічної безпеки Світу. З іншого боку, саме ринок с/г товарів покликаний забезпечити доступ до безпечної і поживної їжі – основи існування Життя на Землі. Таким чином, постає необхідність вивчення специфіки сучасних процесів у сфері міжнародної торгівлі с/г товарами, задля виявлення напрямів вдосконалення її розвитку, а, отже, сприяння досягненню цілей сталого розвитку.

З огляду на вищезазначене, дисертаційна робота Михайленко Ольги Геннадіївни заслуговує на глибоке вивчення, має безсумнівну теоретико-практичну цінність є вкрай актуальною.

2. Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні результати досліджень автора отримані в результаті аналітичної роботи, вивчення достатньої кількості праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, застосування різноманітних методів економічних досліджень, достатньої апробації результатів дослідження та їх впровадження. Мету дослідження здобувач наукового ступеня визначила в теоретико-методичному обґрунтуванні концепції посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку та розробці практичних рекомендацій щодо її реалізації за допомогою вдосконалених інструментів міжнародної торговельної політики.

Об'єктом дослідження виступили процеси розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами. Предметом дослідження стали теоретико-методичні та практичні засади міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у контексті досягнення цілей сталого розвитку.

Зміст дисертації розкриває обрану для дослідження тему та дозволяє стверджувати про те, що автор досягла визначеної мети і розв'язала поставлені у роботі наукові та пошукові завдання, серед яких: визначити роль міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку;

дати авторське трактування поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами»; ідентифікувати особливості та розширити класифікацію сільськогосподарських товарів для досягнення цілей сталого розвитку; охарактеризувати інститути міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами, визначити інструменти її регулювання; оцінити внесок міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами у досягнення цілей сталого розвитку; визначити вплив інструментів міжнародної торговельної політики на досягнення цілей сталого розвитку в країнах з різним рівнем доходу на душу населення; здійснити компаративний аналіз міжнародної торгівлі за окремими видами сільськогосподарських товарів та удосконалити науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг різних видів сільськогосподарських товарів; обґрунтувати концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами та визначити інструменти міжнародної торговельної політики в досягненні цілей сталого розвитку з урахуванням рівня розвитку країн; запропонувати методичний підхід до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів та виокремити національні стратегії країн, визначити напрями посилення ролі міжнародної торгівлі органічними сільськогосподарськими товарами в Україні.

Ознайомлення зі змістом дисертації, довідками про впровадження, науковими публікаціями та авторефератом Михайленко О.Г. дає підстави стверджувати, що основні теоретичні положення, методичні розробки, практичні рекомендації та висновки дисертації мають високий рівень наукової новизни і відображають особистий внесок автора у подальшу розбудову в теорію міжнародної торгівлі.

3. Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації.

Приходимо до висновку, що всі завдання в проведеному дисертантом дослідженні знайшли своє вирішення. Результати дослідження, отримані Михайленко О.Г., є новими та достовірними. Найбільш вагомими результатами,

які мають наукову новизну та практичну цінність і одержані особисто здобувачем та виносяться на публічний захист, є такі:

1) запропоновано концепцію посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку, яку дисертант розкриває на основі концептуалізації міжнародної торгівлі як фактору й механізму соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання і розвиває торгівлю як форму міжнародних економічних відносин між суб'єктами виробничо-торговельної діяльності, приділяючи особливу увагу впливу переваг різних видів сільськогосподарських товарів, у першу чергу, органічних, та використанню вдосконалених інструментів міжнародної торговельної політики, які сприятимуть досягненню соціально-економічних цілей сталого розвитку та екологізації міжнародної торгівлі (с. 212-213);

2) автором надано теоретичне розуміння сутності поняття «стала міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами», яке автор пропонує трактувати як фактор й механізм соціально-економічного розвитку та обміну, що опосередковує виробництво та споживання; задовольняє, першочергово, екологічні потреби споживачів у сільськогосподарських товарах, вироблених та перероблених без шкоди навколишньому середовищу, враховуючи питання економічного, соціального та екологічного розвитку країн (с. 49);

3) удосконалено науково-методичний підхід до формування критеріїв оцінки переваг органічних та генетично модифікованих сільськогосподарських товарів у порівнянні з традиційними з метою урахування їх при розробці національних стратегій країн (с. 182-186);

4) дістало подальшого розвитку визначення ролі і місця інституціональних перетворень при оцінці внеску міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягнення цілей сталого розвитку. Це дозволило автору констатувати, що міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами виступає фактором економічного зростання; сприяє вирішенню питань подолання голоду; частково задовольняє попит на

сировину для відновлюваних джерел енергії. У країнах з рівнем доходу нижче, вище середнього та середнім на душу населення торгівля сприяє скороченню бідності, збереженню екосистеми завдяки торгівлі органічними товарами, яка має також наявний зв'язок із заходами по боротьбі зі зміною клімату та його наслідками (с. 122-138).

5) окреслено пропозицію автора щодо впровадження методичного підходу до оцінки розвитку світового ринку органічних сільськогосподарських товарів на основі розрахунку інтегрального показника, з урахуванням усереднених бальних оцінок розвитку сфер виробництва, споживання та обміну країн. Саме застосування такого показника дозволить визначити рейтинг країн, вид та характер їх національних стратегій на ринку органічних сільськогосподарських товарів та встановити способи посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку через вплив на пропозицію, попит та міжнародний обмін (с. 215-217, 229-232);

6) визначено перелік вдосконалених інструментів міжнародної політики, які дозволять досягти цілі сталого розвитку. Дисертантом обґрунтовано, що для розвинених країн – екологічні стандарти, «зелені» субсидії; у країнах, що розвиваються, і найменш розвинених країнах – зниження (заборона) експортного стимулювання у розвинених країнах та запровадження (поширення) у правилах СОТ спеціальних товарів (SP) і спеціального захисного механізму (SSM); найменш розвинені країни повинні бути більш захищеними сільськогосподарськими тарифами. Також країнам, незалежно від рівня розвитку, необхідно гармонізувати стандарти відповідно до цілей сталого розвитку (с. 211-214).

4. Значущість результатів, висновків і рекомендацій для науки та практики.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Дніпровського національного університету імені Олеся

Гончара, вона є складовою частиною науково-дослідних тем: «Концептуальні основи економічної політики країн світу в контексті досягнення цілей розвитку тисячоліття» (номер державної реєстрації 0115U002391, 2015-2017 рр.), «Сучасні детермінанти світогосподарського розвитку» (номер державної реєстрації 0113U000601, 2013-2015 рр.), «Глобальні виклики сталого розвитку світового господарства» (номер державної реєстрації 0116U00335, 2016-2018 рр.), у яких безпосередньо здобувачем обґрунтовано теоретико-методичні засади та практичні рекомендації посилення ролі міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами в контексті сталого розвитку.

Результати дослідження, викладені у дисертаційній роботі, прийняті до впровадження Управлінням зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 11-726/0/98-17 від 22.09.2017 р.); Управлінням агропромислового розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 544/0/119-17 від 03.05.2017 р.); Управлінням Національного Банку України в Дніпропетровській області (довідка № 785/23-17 від 17.07.2017 р.); Дніпропетровською торгово-промисловою палатою (довідка № 686/03-194-Н від 10.04.2017 р.); Дніпропетровською обласною організацією Всеукраїнської екологічної ліги (довідка № 76 від 13.10.2017 р.); ПАТ «Завод «Фрегат» (довідка № 491-Д від 10.07.2017 р.); ПП ВКП «Імпторгсервіс» (довідка № 12-б від 10.05.2017 р.). Теоретико-методичні та практичні результати дослідження використовуються у навчальному процесі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 88-552-278 від 04.09.2017 р.).

5. Повнота викладення основних результатів.

Результати дисертації опубліковано у 28 наукових працях, які включають 2 колективні монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України, 5 статей у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, та 12 тез доповідей у матеріалах науково-

практичних та науково-технічних конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць, що належить особисто автору, становить 12,83 д.а.

В оприлюднених наукових працях основні положення дисертаційної роботи висвітлено з достатньою повнотою.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертація вирішує багатоаспектну та складну науково-практичну проблему пошуку напрямів впорядкування міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами задля досягнення цілей сталого розвитку. В той же час, незважаючи на високий рівень та глибину проведеного дослідження, слід звернути увагу на деякі дискусійні моменти та нерозкриті положення, які можуть лягти в основу подальших науково-практичних досліджень автора.

1. В роботі цілком слушно зазначається, що провідна роль у впорядкуванні міжнародної торгівлі с/г товарами належить глобальним інституціям та національним системам регулювання. Автор приділив особливу увагу вивченню технологій та інструментів регулювання ринку сільськогосподарських товарів на сучасному етапі глобального розвитку (матеріал параграфів 1.3, 2.2). Значна частина рекомендацій по вирішенню проблеми теми дисертації належать до інституційного устрою (с. 96, 186, 240-241). Узагальнення результатів дослідження лягли у побудовану автором модель інституалізації міжнародної торгівлі с/г товарами (рис.1.6. с. 81). Проте, вважаємо, що запропонована модель потребує корегування і відповідного розтлумачення у матеріалах дисертації. Так, сучасна глобальна торговельна політика на ринку сільськогосподарських товарів формується на глобальному рівні, не тільки у межах СОТ (яка до того ж не належить до добровільних організацій як виходить з рисунку), а й FAO та чисельних міжнародних товарних угод країн імпортерів та експортерів ринку.

Не слід й чітко розмежовувати політику протекціонізму та лібералізації, позаяк технологією досягнення цілей сталого розвитку спроможна стати

політика збалансованого поєднання протекціонізму та лібералізації. Саме політиці обґрунтованого протекціонізму під силу як реалізувати національні економічні інтереси держав так і сприяти консенсусу між ними на світовому ринку.

Тому, потребує виділення й найбільш дієвий за впливом на стан міжнародної торгівлі с/г товарами, національний рівень регулювання, який є фундатором тарифних та не тарифних інструментів, чисельність яких невпинно збільшується. Значний вплив здійснює на стан ринку й корпоративний рівень (ТНК).

2. Працюючи над методикою оцінки сталого розвитку, автор представляє показники їх оцінки відповідно до SAFA (с. 71) й пропонує свою класифікацію показників оцінки сталого розвитку (таблиця 1.3, с. 70) куди, на жаль, не включає групу показників по оцінці ефективності управління, корпоративної етики, соціальної відповідальності суб'єктів ринку тощо; та методику оцінки (рис. 1.5, с. 73), наповнення якої не пояснює у матеріалах дисертації. Проте, саме рівень ефективності менеджменту на всіх рівнях від глобального до корпоративного є визначальним показником кількісних та якісних перетворень у міжнародній торговельній діяльності.

3. В роботі представлено рекомендації по досягненню цілей розв'язання проблеми голоду(с. 155 -157), екологічної сталості (с. 50 - 73). Виходячи з теми дослідження, матеріал дисертації мав би містити аналіз й інших цілей сталого розвитку із 17 затверджених ООН у рамках документу, підписаного 193 державами-членами ООН «Трансформація нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» з виокремленням придатних для аналізу ринку показників, з 169 цільових показників затверджених ООН, з метою виявлення компетенцій міжнародної торгівлі с/г товарами у їх досягненні.

4. Вважаємо ґрунтовним підхід автора до вирішення цілей сталого розвитку через динамізацію органічного виробництва сільськогосподарських товарів, чому присвячені розроблені автором заходи підтримки органічного виробництва на національному рівні (с.241-243) й світовому. Автор вважає

(с. 174-176), що органічне виробництво є стимулом до економічного розвитку, розвитку сільських територій, створює робочі місця, що є джерелом формування доходів населення (на відміну від індустріального способу виробництва). Отож, логічним продовженням обраного напрямку дослідження проблематики теми є поглиблення в особливості справедливої торгівлі (Fair trade), яка посилить вірогідність досягнення цілей сталого розвитку у рамках міжнародної торгівлі с/г товарами. В I розділі (с. 58) автор акцентує увагу на важливості справедливої торгівлі для ефективного розвитку міжнародної торгівлі с/г товарами. Проте, надалі в аналітичній та в рекомендаційній частині втрачає важливий напрямок дослідження - місце справедливої торгівлі (Fair trade) на ринку с/г товарів у досягненні цілей сталого розвитку.

5. Автор багато уваги приділяє проблемі екологізації міжнародної торгівлі с/г товарами (с. 157, с. 244). Безпека життєдіяльності в усіх її сферах, тісно переплітається з проблематикою сталого розвитку. Отже, питання уніфікації та гармонізації правил торгівлі у сфері стандартів якості як на стадії виробництва так і відносно готової с/г продукції є нагальним, з огляду обраної проблеми дослідження. Тому, на нашу думку, доцільно було б більш детально розглянути системи єдиних стандартів для суб'єктів міжнародної торгівлі с/г товарами. Зокрема, визначити критерії оцінки принципів соціальної відповідальності - як демонстрації розуміння їх визначальної ролі у досягненні сталого розвитку світового господарства, зокрема екологічної, якісної безпеки людства, адже сектор с/г є найбільшою екологічною небезпекою для Світу за обсягами чистої води, що споживає ринок, обсягами споживання хімічних сполук та домішок тощо.

6. Запропонований у дисертації (с. 66) формат сталої міжнародної торгівлі с/г товарами (рис. 1.3) потребує уточнення. Зокрема, яке навантаження автор покладає на міжнародну торговельну політику і що під нею розуміє. Невичерпною є класифікація органічних видів с/г товарів, на динамізації випуску яких, в роботі покладено особливу відповідальність при виконанні

цілей сталого розвитку. Незрозумілими є функції ринку с/г товарів, зокрема, в якості національно-культурної спадщини тощо.

Важливо зазначити, що зазначені зауваження не зменшують цінності актуального та науково ґрунтовного економічного дослідження і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертації Михайленко О.Г. Вони лише окреслюють напрями подальшого якісного розвитку науково-практичного вивчення багатогранної актуальної тематики розвитку глобальної торговельної системи.

7. Оцінка мови, стилю й оформлення дисертації та автореферату.

Дисертація написана грамотно, з дотриманням стилістичних і граматичних вимог. Викладення завдань і результатів досліджень, положень наукової новизни, висновків і рекомендацій є доступним для сприйняття, логічним та добре структурованим. Робота вдало ілюстрована таблицями, рисунками, викладено лаконічною науковою мовою, зміст дисертації за формою та суттю чітко відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту. Дисертація надрукована українською мовою.

Автореферат відповідає змісту дисертаційної роботи, виконаний грамотно та з використанням сучасної наукової термінології. Оформлення дисертації та автореферату відповідає вимогам державних стандартів МОН України.

8. Загальні висновки і оцінка дисертації.

Глибоке вивчення матеріалів дисертаційного дослідження Михайленко О.Г. дозволяє зробити висновок, що тематика дослідження всебічно розкрита, мета досягнута в колі поставлених завдань, отримані науково-практичні результати мають велику цінність. В цілому дисертаційна робота «Міжнародна торгівля сільськогосподарськими товарами в досягненні цілей сталого розвитку» є завершеною і самостійною науковою працею автора, з важливого

теоретико-практичного напрямку досягнення цілей сталого розвитку на основі впорядкування міжнародної торгівлі сільськогосподарськими товарами. Дисертація відзначається науковою новизною, має суттєве теоретичне і практичне значення. Основні положення дисертації в повній мірі викладені та належним чином висвітлені в чисельних опублікованих наукових працях.

За своїм змістом та якістю робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів» (від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами і доповненнями), а її автор Михайленко Ольга Геннадіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.02– Світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

І.Б. Іринчина

